

Чернецька О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту
та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

СКЛАДОВІ СИНЕРГІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті зазначено, що система управління процесами формування фінансового результату є нестійкою та відкритою для негативного та позитивного впливу певних чинників. Встановлено, що в процесі самоорганізації системи управління на підприємстві можуть поєднуватися структурні елементи старої та нової якості (зокрема, зміна місії підприємства, застосування інноваційних методів управління, певні управлінські рішення). З'ясовано, що процес самоорганізації системи управління формує відносно незалежну систему менеджменту, в якій відбувається пошук нових параметрів функціонування з можливим корегуванням поставлених цілей під дією зовнішніх та внутрішніх чинників, тому можна говорити про зміну якісних характеристик системи управління за рахунок досягнення оптимального розподілу інтелектуальних ресурсів менеджерів підприємства. Акцентовано увагу на необхідності застосування в системі управління на підприємстві синергетичного підходу, який поєднує аналіз ентропії в системі, моделювання та оптимізацію атракторів, прогнозне оцінювання біфуркаційних процесів та дослідження прояву синергетичних ефектів.

Ключові слова: фінансові результати, система управління, синергія, синергетичний ефект.

Вступ. Формування фінансового результату господарської діяльності зумовлюється впливом багатьох чинників. Від того, як налагоджено систему менеджменту на підприємстві, залежать оперативність, обґрунтованість та оптимальність управлінських рішень в контексті реакції на внутрішні та зовнішні загрози. Тільки злагоджена діяльність менеджерів забезпечить стійке зростання фінансового результату та стабільність конкурентоспроможності суб'єкта підприємництва. Система управління на підприємстві є складним явищем, яке має у своїй структурі певні кількісні та якісні зміни, які зумовлюють отримання синергетичного ефекту. Розуміння менеджерами зазначених процесів дасть змогу підвищити ефективність системи управління фінансовими результатами на підприємстві.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вирішенню прикладних питань застосування синергетичних процесів у відповідних системах присвячені праці багатьох вчених. Повністю погоджуємося з твердженням Г.З. Шевцової [9], що ефект синергії сьогодні визнається методичним інструментом, оскільки саме різноманітність синергетичних проявів та їх якісне оцінювання у вартісному виразі виступають вагомими аргументами під час обґрунтування доцільності побудови або функціонування відповідної системи управління.

Багато уваги приділяється дослідженню питань отримання синергетичного ефекту в системі соціально-трудових відносин. Зокрема, Г.І. Шатковська аналізує поняття «синергетика» та наводить ключові положення

синергетичного розвитку соціосистеми [8]. Г.А. Дмитренко та Т.Л. Ріктор у своїй праці [1] розкривають сутність стратегії використання трудового потенціалу організації, що будується на специфічній технології управління персоналом з одержанням синергетичного ефекту, яку автори називають синергтехнологією. Вчені особливу увагу приділяють умовам підвищення рівня самоорганізації персоналу підприємств з метою одержання синергетичного ефекту. О.В. Хитра досліджувала базові принципи застосування синергетичного підходу до управління трудовою поведінкою [7].

Застосування синергетичного підходу до процесів управління економічними явищами останнім часом є нетрадиційним підходом, що виступає предметом дослідження колективу вчених (І.Г. Грабар, Є.І. Ходаківський, О.В. Вознюк, Л.Ю. Возна, Т.І. Гавриш, О.І. Грабар, Л.І. Шваб, Л.І. Юрківська, Д.І. Кухарчук) [5]. Працю зазначених вчених присвячено висвітленню закономірностей процесів утворення та функціонування економічних систем, їх самоорганізації та самостабілізації в умовах впливу чинників зовнішнього середовища. Відзначимо також напрацювання Л.О. Потравки, яка досліджує методику розрахунку синергетичного ефекту в економічній системі [4]. Я.С. Ларіна [5] та Л.П. Луцкова [3] наголошують на доцільності використання зазначеного підходу до системи аграрного виробництва. Отже, синергетичний підхід у системі управління економічними явищами набуває поширення, тому дослідження складових отримання синергетичного ефекту виступає основою формування умов застосування зазначеної технології

та стратегічного розвитку суб'єктів господарювання.

Мета статті полягає у визначенні структурних складових та встановленні послідовності процесу отримання синергетичного ефекту в системі управління на підприємстві, зокрема в аспекті формування фінансового результату господарської діяльності.

Викладення основного матеріалу. Незважаючи на те, що фінансовий результат формується під впливом впорядкованих дій елементів економічної системи, Л.О. Потравка відзначає, що він формується в умовах невизначеності, що зумовлено певними структурними явищами [4]. Справді, система управління процесами формування фінансового результату є нестійкою та відкритою для негативного та позитивного впливу певних чинників. На цих передумовах отримання синергетичного ефекту наголошують автори багатьох досліджень [5; 7; 8].

Л.О. Потравка [4] зазначає, що фінансовий результат формується в процесі впорядкованих дій елементів економічної системи (вважаємо, що цим елементом є діяльність окремих менеджерів). Як неодноразово нами зазначалось, на процес формування фінансового результату чинять вплив фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, відповідно, в системі управління на підприємстві з'являються певні коливання та зміни. Зміни, які можуть наростати до такої межі, що система стає нездатною погасити ці коливання, вчені називають флуктуаціями [5]. Сутність та кількість зазначених коливань зумовлені тим, що у системі менеджменту існують кілька цілей діяльності менеджерів. Зокрема, метою на виробничому підприємстві може стати розробка заходів для підвищення суми чистого доходу від реалізації продукції, робіт та послуг разом з оптимізацією витрат на виробництво; збільшення обсягів діяльності, що вимагає пропорційного збільшення витрат разом з незначною зміною реалізованої продукції (оскільки процес виробництва ще не є досить налагодженим); підвищення якості продукції, що вимагає додаткових витрат за стабільності обсягів виробництва разом з підвищенням ціни реалізації.

Г.А. Дмитренко та Т.Л. Ріктор чіткі цілі, навколо яких об'єднуються інтереси менеджерів у системі управління, називають атракторами, тобто основою, на базі якої починають формуватися всі інші цілі [1]. Вчені наголошують на тому, що налагоджена система взаємодії менеджерів у системі управління забезпечується чіткими кінцевими цілями та сильнодіючими мотиваторами їх досягнення. Проаналізувавши радянський досвід колективного підряду в будівництві, вчені дійшли висновку, що кінцева ціль має бути чіткою та зрозумілою кожному працівнику (а в системі управління – кожному менеджеру), має бути повна забезпеченість необхідними ресурсами (відповідно, в системі управління має місце підвищення рівня витрат на управління), кожен працівник має налагодити працю за цілями (в системі управління – доцільно виділити та задіяти сильні сторони кожного менеджера), а також має бути сильнодіючий стимул у

вигляді самостійного розпорядження фондом оплати праці залежно від індивідуального трудового вкладу в одержаний результат без суттєвих обмежень (в системі управління такий стимул можна передбачити засобами преміювання менеджерів).

Л.О. Потравка [4] пропонує функціонування економічної системи розглядати як сукупність процесів, формуючих сам зміст системи (функціональних) та спрямованих на підтримку й розвиток інфраструктури (структурних). Повністю погоджуємося зі вченими щодо необхідності врахування ентропії, що є заходом дезорганізованості [6] та ступенем внутрішньої впорядкованості системи управління [4]. Р.М. Стрельников на підставі аналізу поглядів сучасних дослідників явище ентропії системи визначає як рівнодіючу всіх чинників, що призводять до зменшення структуризації системи [6].

Отже, формування стратегічних та тактичних цілей менеджерів зумовлюють певні флуктуації в системі управління, відповідно, відбувається збільшення ентропії внаслідок хаотичного розподілу наявної інформації та ресурсів, в результаті чого можна відзначити певний розвиток економічної системи. Отже, флуктуаціями вчені [5] називають певні коливання, зміни або збурювання, наголошуючи на різній силі таких відхилень. Зокрема, незначні коливання можуть викликати феномен повернення до старого стану системи; дуже сильні можуть зумовити руйнування системи; окремі флуктуації можуть бути спричинені такими чинниками, які викликають зміни стану, складу й структури системи. Зазначимо, що одним із завдань менеджерів є уникнення відхилень від стану рівноваги через внутрішні протиріччя у системі управління, якщо такі відхилення можуть спричинити взагалі руйнування менеджменту підприємства.

Серед флуктуацій, спричинених зовнішнім середовищем, О.В. Хитра відзначає рішення судових та податкових органів, місцевих органів влади, попит на продукцію, що виробляється на підприємстві, попит на послуги та роботи, які можуть надаватися та виконуватися на підприємстві, рівень конкуренції в регіоні, інфляційні процеси в країні, валютну політику держави тощо [7]. Вважаємо слушною думку автора про те, що внутрішні флуктуації зумовлюються модернізацією виробництва, змінами в організації виробництва, структурними зрушеннями у виробництві продукції тощо. Таким чином, флуктуації є підставою для формування певних інноваційних процесів, які зумовлюють постановку нових цілей та пріоритетів.

Погоджуємося з думкою Р.М. Стрельникова про те, що в результаті актуалізації нових цілей відбувається перехід в інший якісний стан системи найчастіше з більш високою організацією [6]. На цьому наголошує також Г.І. Шатковська, говорячи про якісні зміни в стані нерівноваги і нестійкості системи, внаслідок чого виникають нові якості під дією біфуркаційних збуджень [8]. Автор акцентує увагу на тому, що окрема флуктуація чи їх комбінація можуть бути настільки

сильними, що наявна організаційна структура системи не витримує їх, відповідно, стан системи стає або більш хаотичним, або більш організованим. Цей момент руйнації наявного порядку в системі, в якому здійснюється вибір варіанта розвитку, вчені називають точкою біфуркації [5; 8], в якій здійснюються якісні стрибкоподібні зміни, зокрема зміни в системі управління на підприємстві. Наприклад, зміни у законодавстві можуть унеможливити процес управління фінансовими результатами за запланованим сценарієм та зумовити пошук шляхів оптимізації фінансових надходжень і витрат підприємства із застосуванням нетрадиційних та інноваційних підходів.

В процесі самоорганізації системи управління на підприємстві можуть поєднуватися структурні елементи старої та нової якості (зокрема, зміна місії підприємства, застосування інноваційних методів управління, певні управлінські рішення), відповідно, відбувається зміна цілей та завдань системи управління [7]. Отже, в точці біфуркації у системі управління на підприємстві створюється платформа для її еволюції шляхом впровадження інноваційних підходів у діяльність менеджерів та об'єднання їх інтелектуальних здібностей і зусиль. Це зумовлює постановку нових

цілей функціонування системи управління (вибір відповідних атракторів). Так, узгодження мотиваційних чинників менеджерів обумовлює оптимізацію знань та зусиль кожного менеджера в управлінській діяльності, розробка стратегії управління, відповідно, формує оптимальні стратегічні напрями розвитку підприємства. Як зазначає Г.І. Шатковська, розвиток системи виходить на відповідні атрактори різними шляхами, а система еволюціонує згідно з вибраною метою функціонування [8].

Слід зазначити, що процес самоорганізації системи управління формує відносно незалежну систему управління, в якій відбувається пошук нових параметрів функціонування з можливим корегуванням поставлених цілей під дією зовнішніх та внутрішніх чинників, тому можна говорити про зміну якісних характеристик системи управління за рахунок досягнення оптимального розподілу інтелектуальних ресурсів менеджерів підприємства. Як зазначають Г.А. Дмитренко та Т.Л. Ріктор, додатковий ефект від злагодженої діяльності менеджерів виникає шляхом не механічного складання їх зусиль, а виявлення та використання сильних сторін окремого менеджера [1]. В результаті організації цілісної системи управління, наділеної

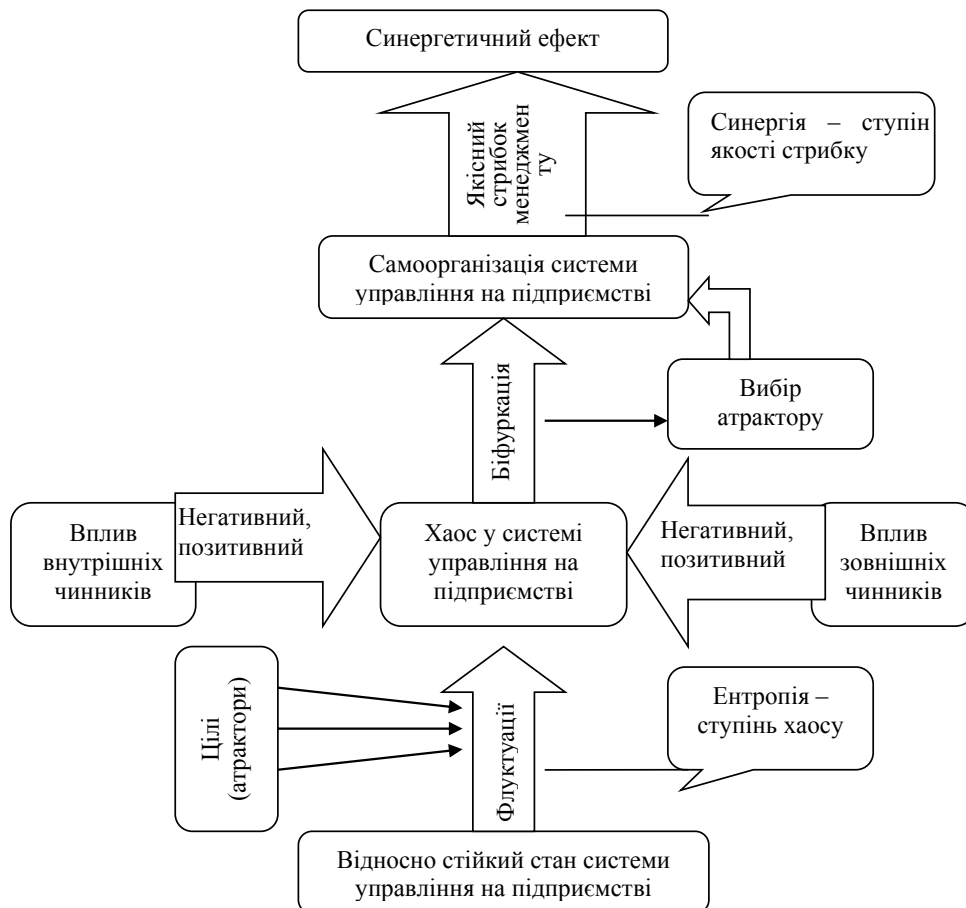

Рис. 1. Складові синергії у системі управління фінансовими результатами на підприємстві

Джерело: побудовано автором за джерелом [5]

новими якостями, виникає синергетичний ефект, який математично виражається такою формулою: « $2+2=5$ », тобто ціле більше за суму своїх частин.

Отже, в системі управління фінансовими результатами на підприємстві виникають певні процеси, які є структурними елементами такого явища, як синергія. Це може зумовити виникнення синергетичного ефекту, який позитивним чином вплине на ефективність системи менеджменту підприємства. Вищезазначене можна схематично відобразити таким чином (рис. 1).

Висновки. Традиційні підходи до процесу управління мають враховувати сучасні невизначені умови

господарювання товаровиробників, на які чинять вплив як внутрішні, так і зовнішні чинники. Отже, потребує впровадження в систему управління на підприємстві синергетичний підхід, який поєднує аналіз ентропії в системі, моделювання та оптимізацію аттракторів, прогнозне оцінювання біфуркаційних процесів та дослідження прояву синергетичних ефектів. Саме моделювання та оцінювання синергетичних ефектів мають стати пріоритетними інноваційними напрямками в системі менеджменту підприємства для досягнення цілей підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності.

Список літератури:

1. Дмитренко Г.А., Ріктор Т.Л. Школа синергетичного ефекту « $2+2=5$ » для підготовки успішних менеджерів. Теорія та методика управління освітою. 2010. № 3. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_3/9.pdf.
2. Ларіна Я.С. Синергетичний підхід у розвитку аграрного сектора економіки України. URL: <http://me.fem.sumdu.edu.ua/docs/d032.pdf>.
3. Луцкова Л.П. Особливості виникнення синергетичного ефекту при виборі оптимального виду діяльності аграрних підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 4. Т. 1. С. 272–275.
4. Потравка Л.О. Виникнення синергетичного ефекту на етапі інтеграції економічної системи України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 8. С. 239–241. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/49.pdf>.
5. Грабар І.Г., Ходаківський Є.І., Вознюк О.В. та ін. Синергетика економічних систем: навчальний посібник / за ред. І.Г. Грабара, Є.І. Ходаківського, Л.Ю. Возної. Житомир: вид-во ЖДТУ, 2003. 244 с.
6. Стрельников Р.М. Інформаційно-організаційне забезпечення функціонування ринку інвестиційних послуг в умовах ринкової економіки. Економічний вісник Донбасу. 2016. № 3 (45). С. 171–176. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/113973/23-Strelnikov.pdf?sequence=1>.
7. Хитра О.В. Синергетичний підхід до управління трудовою поведінкою. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2011. № 3. Т. 2. С. 178–186.
8. Шатковська Г.І. Синергетика як метод дослідження складних відкритих систем. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Педагогічна. 2009. № 15. Ч. V. Методологічні основи формування сучасних предметних дидактик. С. 331–334. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2307-4507/article/view/33784/30352>.
9. Шевцова Г.З. Реалізація концепції організованої синергії. Оцінка ефектів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 14. Ч. 4. С. 111–114.

СОСТАВЛЯЮЩИЕ СИНЕРГИИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

В статье указано, что система управления процессами формирования финансового результата является неустойчивой и открытой для отрицательного и положительного влияния определенных факторов. Установлено, что в процессе самоорганизации системы управления на предприятии могут сочетаться структурные элементы старого и нового качества (в частности, изменение миссии предприятия, применение инновационных методов управления, определенные управленческие решения). Выяснено, что процесс самоорганизации системы управления формирует относительно независимую систему менеджмента, в которой происходит поиск новых параметров функционирования с возможной корректировкой поставленных целей под действием внешних и внутренних факторов, поэтому можно говорить об изменении качественных характеристик системы управления за счет достижения оптимального распределения интеллектуальных ресурсов менеджеров предприятия. Акцентируется внимание на необходимости применения в системе управления на предприятии синергетического подхода, который сочетает анализ энтропии в системе, моделирование и оптимизацию аттракторов, прогнозное оценивание биуркационных процессов и исследование проявления синергетических эффектов.

Ключевые слова: *финансовые результаты, система управления, синергия, синергетический эффект.*

**SYNERGY COMPONENTS IN THE SYSTEM OF MANAGEMENT
OF THE FINANCIAL RESULTS AT THE ENTERPRISE**

It is indicated, that the system for management with the processes of financial result is unstable and it is open for the negative and positive influence of the certain factors. It is indicated, that in the process of self-organization of the management system at the enterprise, the structural elements of old and new quality (in particular, the change of the enterprise's mission, application of innovative management methods, and certain managerial decisions) can be combined. It is found that, the process of self-organization of the management system forms, accordingly, an independent management system, in which it is occurred the search of new parameters of functioning with the possible adjustment of the set goals under the influence of external and internal factors, therefore it can be asserted about the change of the qualitative characteristics of the management system by achieving the optimal allocation of the business managers' intellectual resources. It is emphasized an attention at the necessity to apply the synergistic approach in the management system at the enterprise, which combines entropy analysis in the system, modeling and optimization of the attractors, predictive evaluation of bifurcation processes, and the study of the manifestation of synergistic effects.

Key words: financial results, control system, synergy, synergistic effect.